

Англиканската църква, Източното православие и България

Живко Лефтеров

(Резюме)

Монографията е първото цялостно изследване на взаимоотношенията на Англиканската църква с Източното православие и в частност с Българската православна църква. Засегнати са и контактите с останалите православни църкви и преди всичко с Вселенската патриаршия и Руската православна църква. Хронологично изследването започва с първите контакти през XVII в. и завършва до 90-те години на XX в. когато Българската православна църква се оттегля от икуменическото движение, част от което е и англикано-православният диалог. Проблемът е разгледан в по-широк контекст на европейската и българска история, като специално внимание е отделено на периода на Студената война, когато и контактите са най-интензивни.

За целта на изследването е привлечена както съществуващата англо и руско езична международна историография, така и широк кръг от непубликувани извори с български характер.

Първите контакти на Англиканската църква с Източното православие датират от началото на XVII в. и поставят началото на процес на сближение добре познат в международната историографията. През вековете до днес той има различен интензитет в зависимост от степента на богословските преговори и политическата конюнктура. Акцент в изследването е проследяване отражението на този процес сред българската православна общност и сред българското общество, как се формират представите за Англиканската църква сред българите, както и доколко темата излиза от богословския диалог и е обществено позната и обсъждана, а оттам и политически експлоатирана. Проследени са отношението и позициите, които заемат представителите на Англиканската църква към основните събития, свързани с България, БПЦ и българите през XIX и началото на XX в.: Априлското въстание, националноосвободителното движение, Илинденско-Преображенското въстание, войните за национално обединение и др. Как отделни обществени представители се опитват да видят по-далеч от чисто богословския диалог и спорадично да използват, макар и безуспешно, благоразположението на Англиканската църква към Източното православие в контекста на националните задачи, които трябва да се решават.

По-широко е застъпен междувоенния период предвид факта, че това е времето на установяване на първите официални контакти между англиканските архиереи и Българската православна църква. В тази връзка специално внимание е обърнато на мястото на Англиканската църква по време на Втората световна война и нейната активност по отношение на страните с доминиращо православно изповедание.

По време на Втората световна война и Студената война англикано-православното сближение става част от голямата политика и се влияе от следваната от Сталин религиозна политика. Макар и първоначално да залага на Англиканската църква за разширяване на православно влияние в международните организации, вследствие Сталин започва да я разглежда като конкурент и опонент. Вследствие на това диалогът е възстановен едва след смъртта на Сталин, но от страна на православните църкви от социалистическия лагер и конкретно България той ще бъде подчинен на провежданата от комунистическите партии религиозна политика на „отваряне”, имаща за цел използване на църквите в голямата пропагандна война между Изтока и Запада за съществуващата религиозна свобода зад Желязната завеса.

Англикано-православното сближение по време на Студената война е част от по-общите процеси, свързани с нарасналата активност на икуменическото движение в световен план. Поради тази причина, независимо от следваната от комунистическите партии политика, диалогът преминава в официални преговори за сближение и съединение на църквите.

В крайна сметка богословските различия се оказват непреодолими, а Българската православна църква прекратява своето участие в англикано-православния диалог.